

DOI: 10.31861/pytlit2018.98.301

УДК 821.111.76+376-058.48

АУТИЧНЕ МИСЛЕННЯ Й ЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТСЬКІ ВИМІРИ ПОСТПОСТМОДЕРНІЗМУ

Дмитро Ігорович Дроздовський

orcid.org/0000-0002-2838-6086

vsesvit.journal@gmail.com

Кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник

Відділ світової літератури

Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України

Вул. М. Грушевського, 4, 01001, м. Київ, Україна

Анотація. Йдеться про особливості репрезентації аутичного мислення в сучасному постпостмодерністському романі. В центрі дослідницької уваги – роман „Дивний випадок із собакою вночі” англійського письменника Марка Геддона. У постпостмодерністському творі відбувається конструювання художнього світу, що впливає з уявлення про психічний світ людини як такий, що містить приховані шпарини, які можуть бути актуалізовані в ситуаціях невизначеності, під час сильних потрясінь тощо. Кристофер, протагоніст роману М. Геддона, постає втіленням мислення, якому притаманна стратегія об’єктивувати реальність, розкладаючи її на базові причиново-наслідкові зв’язки. Водночас персонаж роману репрезентує особливий тип науковоподібного розуму, що прагне пізнавати світ відповідно до концепції „простих чисел”, уникаючи будь-яких форм емоційності.

Ключові слова: постпостмодерністський роман, англійська література XXI століття, Марк Геддон, „Дивний випадок із собакою вночі”, аутизм, теорія простих чисел, екзистенціалізм.

Англійський роман 2000–2010-х рр. відображає, з одного боку, комплекс соціально-психологічних тенденцій, репрезентованих у британському суспільстві й пов’язаних із проблемами постколоніальної ситуації та транскультурністю, а також із тими темами, що знаходять відгук у суспільній свідомості (люди з особливими потребами, зокрема з аутизмом, та ставлення до них

у соціумі, тема старіння й усвідомлення змін у власному організмі тощо). З іншого боку, роман дедалі виразніше набуває рис метажанрового феномену, який вбирає в себе стратегії репрезентації дійсності, запозичені з наукового дискурсу або з медіа та інших джерел, що прагнуть словесно візуалізувати дійсність у максимально наближений до справжньої реальності спосіб. У такому разі доцільно говорити про актуалізацію стратегій, пов'язаних із традицією „літератури факту” (в романі „Дивний випадок із собакою вночі” М. Геддона наявні приклади таких стратегій). Водночас англійський роман порушує комплекс складних філософських питань, у центрі яких – сутність людини, її біологічна природа. Представлене дослідження поглиблює уявлення про тематичний комплекс постпостмодерністського роману, окреслюючи світоглядно-філософську специфіку мислення персонажів. Окрім того, результат аналізу роману „Дивний випадок із собакою вночі”, зокрема, дає підстави говорити про перспективність поглядів Н. Овчаренко [3] щодо важливості „реального” компонента в дискурсі сучасної літератури. Наукова розвідка засвідчує експлікацію ідей „нового гуманізму” в річищі англійського літературного постпостмодернізму. Ці наукові проблеми досі не розв’язані в сучасному літературознавстві.

У статті окреслено філософські параметри мислення протагоніста роману „Дивний випадок із собакою вночі” М. Геддона. Світогляд персонажів є важливим компонентом постпостмодерністського наративу, в якому словесно візуалізовано новий тип світосприйняття, що поєднує неопозитивістські стратегії пізнання дійсності та її міметичне зображення, нові вияви філософії екзистенціалізму, а також оприявнює специфіку реконструювання світу у власній імагінативній реальності персонажів.

Герменевтичний аналіз роману „Дивний випадок із собакою вночі” переконує в тому, що в постпостмодернізмі поєднано риси двох попередніх культурно-історичних епох, які досі сприймалися антагоністично. Постпостмодерністська поетика передбачає використання різних художніх прийомів і засобів, які уможливлені самою природою універсального постпостмодерністського мислення, для якого немає меж у пізнанні реальності. Дійсність мислиться як *мультиверсум* можливостей, як особлива багаторівнева й багатопланова реальність, яку неможливо пізнати за допомогою тільки одного типу інструментарію. З огляду на це

в постпостмодерністському романі взаємодіють науковий (сцієнтистський), метафізичний і чуттєвий дискурси. Пізнання дійсності видається редукованим у тому разі, якщо людське мислення ґрунтується тільки на наукових засадах або ж якщо це пізнання має емоційно-чуттєву основу. Особливістю постпостмодерністського художнього мислення є поєднання в ньому різних практик і підходів, уможливлених тим, що світ занадто складний, аби намагатися пізнати його тільки в одній площині. Складні інструменти сучасних наук, що за останнє сторіччя здійснили кардинальний якісний стрибок у своєму розвитку, зримо засвідчили складність і багатовимірність реальності. Тому обмежувати її пізнанням якимсь окремим методом було б неправильним, позаяк це не сприятиме людському поступу в якісному прирощуванні знань про світ і власну природу. Ці дві проблеми (пізнання світу та пізнання людини) – ключові в дискурсі постпостмодернізму. Проте на сучасному етапі функціонування постпостмодерністського дискурсу роман постає формою не лише художньої репрезентації комплексу проблем, спробою їх розв'язання в режимі „якби”, тобто в змодельованих альтернативних реальностях, а й майже науковим феноменом, у якому актуалізовано міметичні стратегії й традиції „літератури факту”, підсилені особливістю поєднання метафізичного й неопозитивістського в постпостмодерністському мисленні.

Кристофер у романі „Дивний випадок із собакою вночі” Марка Геддона (Mark Haddon) – не просто хворий на аутизм п'ятнадцятирічний юнак; у романі навколо нього експлуатовано окремий епістемологічний дискурс, у якому показано конфліктність під час зустрічей персонажа з реальністю. Ця конфліктність реалізована, передусім, завдяки мовному дискурсу. Мова „нормальних людей” (тих, які не страждають на аутизм) позначена особливими риторичними прийомами і фігурами, які, за Кристофером, унеможлиблюють конструювання об'єктивної реальності. У такому разі світ, який не належить до свідомості героя, існує як неправдивий: у ньому наявна безліч суб'єктивних репрезентацій, свідомо чи несвідомо деформованих. Кристофер прагне позбутися абсолютного фіхтеанського суб'єктивізму і знайти модель такої комунікації, за якої людина поставала б тотожною

реальності. Лише в такий спосіб досягається можливість говорити правду, а отже, наблизитися до істини. Здатність казати неправду, як вважає протагоніст, детермінована читанням художньої літератури, яка експлуатує риторичні прийоми та засоби художності, які перешкоджають у пізнанні істини.

Для протагоніста інтенційований світ літератури – це світ неправди. Метафора – художнє перенесення – маркер неправди у сприйнятті головного героя. Кристофер одержимий математикою, яка в романі репрезентована як окрема універсальна мова. Персонаж роману М. Геддона виражає погляди тих філософів, які вважають математику й логіку основою в побудові універсальної мови. Важливо звернути увагу на композиційно-структурні особливості роману. У ньому для нумерації розділів використано лише „прості числа” (числа, які діляться тільки на себе). Кристофер постає своєрідним образом людини-„простого числа”, або „простої людини”. За М. Геддоном, „проста людина” – це людина, тотожна тільки собі. Для цього між внутрішнім світом людини та зовнішньою реальністю, яка дається в чуттєвому та розумовому осягненні, має бути майже ідеальний зв’язок. Проте Кристофер – герой, який не має здатності пізнавати світ чуттєво, він не вміє розпізнавати людські емоції, а отже, світ, позначений емоційністю, неприступний для нього.

Кристофер не здатний розрізняти міміку людських облич. Сам він може видавати тільки обмежене коло „емоційних реакцій”, причому ці реакції не емоційні в традиційному розумінні. Радше, йдеться про соматично-психофізіологічне реагування індивіда в момент переляку чи в іншій кризовій ситуації. У романі показано, що в момент такої кризи Кристофер або голосно кричить (такий крик – відображення дисбалансу його внутрішнього світу, який перестає сприймати реальність адекватно, розкладаючи її на певні математичні формули та логічні категорії), або ж забивається в куток і не комунікує з іншими.

Отже, персонаж вдається до двоїстої системи кодування реальності: „зрозуміло” – „незрозуміло”. У другому випадку він або кричить, або тікає в куток, не маючи жодних перетинів із реальністю. У першому випадку герой взаємодіє з нею. Для Кристофера життя передбачає існування в середовищі, яке піддається логічному обґрунтуванню. Брак емоційного компонента у свідомості („Я”)

Кристофера позначається на особливому світовідчутті і на формах інтерпретації дійсності. Так, коли юнак дізнається про смерть матері, то в його уяві постають біологізовані картинки, які читачеві репрезентовані шляхом переказування сюжету про розкладання людського тіла на молекули, які згодом у процесі біохімічних реакцій взаємодіють із довкіллям. Смерть для Кристофера не містить емоційних складників, а отже, вона не мислиться як трагедія. Смерть сприймається як об'єктивна реальність, детермінована біологічно-хімічно-фізичними законами. Аналогічна проблема окреслюється і в тих епізодах, коли йдеться про сприйняття прекрасного.

У традиційному кантіанському розумінні прекрасне (яке дорівнює піднесеному) існує поза цариною свідомості Кристофера. Коли він дивиться на зоряне небо, то не милується зорями, а говорить про те, що т. зв. сузір'я – це фікція, результат „гри розуму”, сузір'їв не існує в реальності, позаяк це лише в довільний спосіб сполучені зірки, які сприймає людське око. Свідомість Кристофера позбавлена категорії „розуму”, натомість перед нами – репрезентація кантіанського здорового глузду (розсудку). Протагоніст наділений особливим „математичним” розумом, який каталогізує все, що відбувається навколо.

Юнак, хворий на аутизм, постає блискучим аналітиком, його розумові здібності цілком достатні для того, щоб створити блискучу академічну кар'єру. Нездатність сприймати вияви художності (метафори, порівняння, тобто ті поетологічні фігури, в основі яких – принципи перенесення, подібності тощо) постає чинником конструювання ідентичності іншого типу, в якій людський компонент детермінований не стільки емоційними реакціями, мовою та ін., скільки внутрішніми морально-етичними спонуками, які мають біолого-генетичну природу. Кристофер – це приклад юнака з „морально забарвленим розумом” (за І. Кантом), який водночас постає *річчю-в-собі* й не може зазнати змін через деякі найсильніші зовнішні чинники. Надмірна комунікація з боку інших викликає дискомфортне сприйняття власного простору й породжує напади, які постають водночас формою захисту від навколишнього світу.

У „Нотатках про метамодернізм” [7] ідеться про реактуалізацію в сучасному культурному дискурсі таких концептів, як щирість, наївність, любов, які були піддані критиці

в постмодерністських текстах. Голландські дослідники Р. Ван ден Аккер і Т. Вермюлен визначають як риси (характеристики) одного з „мисів” метамодернізму ті, що традиційно належать до дискурсу гуманізму й визначають його епістемологічну сутність. У такому разі важливо проаналізувати, у який спосіб у сучасній англійській літературі відбувається окреслення ідей гуманізму або ж „нового гуманізму”. Останнє поняття часом використовують як термін на позначення одного з напрямів постпостмодерністської культури.

У романі „Дивний випадок із собакою вночі” перед нами герой із синдромом Аспергера, що має проблематизовані стосунки із суспільством. Кристофер – соціопатичний персонаж, тобто такий, для кого суспільство постає джерелом певних загроз і небезпек. Зовнішній світ не знає про особливості психіки та темпераменту героя, а тому несвідомо може викликати в нього роздратування, напади люті й паніку. Саме тому Кристоферові значно комфортніше перебувати у замкненому світі власного простору, що обмежується школою й кількома сусідами. Часом навіть комунікація із сусідами для хлопця травматична.

Із медичної точки зору,

основними симптомами соціопатії виступає комплекс ознак та рис, що їх доцільно поділити задля теоретико-методологічної ефективності у соціальній практиці застосування на дві групи. Перша група форматується згідно із міжособистісними особливостями спілкування. До неї Х. Г. Хауер <...> відносить : 1) зверхність у комунікації, нестійкість уваги, багатомовність (а іноді – і красномовство), що є абсолютно безвідповідальним та, зазвичай, і неправдивим; 2) егоцентризм та претензійність, повна відсутність самокритики. У соціопата плаче тільки невдаха, а сам він – все добре отримує тільки виправдано, а ось на негаразди він не заслуговує, усілякі прикrostі з ним трапляються випадково; 3) відсутність почуття жалю та вини. Для таких індивідуумів немає ні близьких, ані сторонніх. Усі – лише пішаки у грі по задоволенню власних бажань (самі соціопати чимось нагадують „бездушних андроїдів”, пише Карен Бассіюді); 4) повна нездатність до емпатії [4, с. 4].

Соціопатія на перший погляд є антиподом гуманістичного мислення, спрямованого на встановлення позитивних контактів із зовнішнім світом, утвердження людських цінностей тощо.

Соціопатія оприявнює стратегію розриву із зовнішнім світом, що постає джерелом травмування особистості. Соціопатія співвідноситься з бажанням дистанціюватися від реальності й існувати у замкненому світі, що не виявляє загроз для індивіда. У психологічній та медичній літературі соціопатична особистість часто зображена як така, що містить загрозу для суспільства. Деякі дослідники (Р. Лазарус, С. Фолкман) (див.: [5; 6]) наголошують на підступності „соціопатичного розуму”.

Емоційність соціопатичних індивідуумів додає їм наснаги для здійснення своїх хитромудрих планів, бо вона має свою специфіку – це той особливий вид істероїдної емоційності, що поєднується з відсутністю емпатії, це абсолютна центрованість на собі у будь-яких міжособистісних стосунках. Соціопати не знають ані сорому, ані жалю, тому будь-які заклики до їх душі є марними, вони просто не розуміють, про що йдеться [4, с. 5].

Водночас у романі „Дивний випадок із собакою вночі” наголошено на тому, що поведінка, детермінована аутичною свідомістю, постає особливою формою соціопатії, яка не спрямована на „здійснення хитромудрих планів”, на чому наголошують І. Титаренко та І. Лісовська.

Кристофер прагне жити у своєму внутрішньому світі. Вихід назовні для нього означає зустріч із невідомістю, що може викликати панічну атаку. Протагоніст роману не сприймає своєї моделі поведінки як „дивної” чи „особливої”. Він не відгукується на запитання інших, бо часом перебуває у своєму відомому лише йому світі. Міркування про людське тіло, закони Всесвіту, дорослих має характер енциклопедичних довідок. Він має унікальні розумові здібності: здатний пригадувати математичні закони з надзвичайною точністю. Для героя така робота мозку видається цілком нормальною. Він ніколи не ставить запитань, проте весь час намагається давати відповіді, навіть тоді, коли головного героя не запитують. Натомість запитання викликають у нього мовчання й занурення у власні спогади або внутрішні світи, не оприявлені для зовнішнього спостерігача.

М. Геддон експлікує мислення Кристофера як особливу філософію, у якій знаходять вияви новий гуманізм і бажання конструювати світ у власній імагінативній реальності як світ

упорядкований. Кожна людина трансформує реальність відповідно до власного життєвого досвіду, намірів та волі. Людина наділена здатністю сприймати цей світ і робити висновки, проектуючи власну поведінку, на основі своєї ж оцінки зовнішнього світу. Кантіанська філософія говорить про непізнаваність світу, який існує як річ-у-собі. Кристофер, навпаки, прагне вийти на інший рівень осмислення реальності: як світу, який не є світом-у-собі, принаймні не на тому рівні, як для інших людей. Гіперчутливий розум, наділений здатністю миттєво прораховувати кроки людей навколо і власні, перетворює юнака на людину, що має особливу адаптаційну стратегію до виживання у світі. І часом Кристофер зображений у романі не як травмована особистість або людина з певними вадами чи особливими потребами, а як сильний індивід, який несе відповідальність за вчинки і який готовий протистояти реальності у формах, природних для нього з огляду на особливості свідомості та психіки.

Хлопець має потужні адаптивні стратегії. Його здатність концентруватися на внутрішньому світі допомагає здобувати ґрунтовні знання, абстрагуючись від подразників зовнішньої реальності та розв'язуючи конкретну проблему. Хоч сам юнак не спроможний аналізувати абстрактні поняття, проте він наділений здатністю блискучого дедуктивного та індуктивного мислення. Не випадково для того, щоб розкрити специфіку мислення героя, письменник обирає жанровий різновид роману-детективу. Мислення, яке, з точки зору клінічної медицини, „особливе”, патологічне, водночас постає механізмом інтенсивної адаптації до умов зовнішнього світу. Юнак не ображається на інших людей, коли ті прагнуть дошкулити йому, використовуючи іронію. Він не реагує на надмірні вияви людської емоційності, а просто звертається до певних документів або правил, які мають допомогти встановити рівновагу в суперечці. Кристофер не сприймає емоційних компонентів світу, і це стає чи не найважливішим елементом у стратегії його соціального успіху. Свідчення цього – успішно складений іспит із математики на рівні „А+”, чого ніколи не досягали в цьому навчальному закладі однолітки юнака.

Особливого аналізу потребує мотив любові, репрезентований у романі М. Геддона. Кристофер у романі зображений як той, хто не потребує любові. Принаймні він сам ніколи не говорить про

свою прив'язаність до батьків, про потребу бути зрозумілим, про підтримку з батьківського боку. Навпаки, родина Кристофера тільки провокує в ньому бажання дедалі сильніше дистанціюватися від світу „нормальних” людських стосунків, часто побудованих на брехні. Юнак у фіналі розуміє, до якої неправди вдалися його батьки, щоб не травмувати сина. Проте це уникнення правди викликає тільки ще більше неприйняття та агресію. Річ у тому, що Кристофер апріорі є людиною знання й суб'єктом правди, висловлюючись метафорично. Для нього висловлення неправди з чийогось боку свідчить про певні приховані наміри або ж психологічну характеристику самого мовця-джерела неправди. Протагоніст ніколи не вдається до моральних оцінок тих, хто каже неправду. Для нього, однак, важливо розуміти все, що відбувається навколо. У противному разі висловлення неправди утруднює розуміння реальності й призводить до дискомфорту.

Науковий розум юнака, його бажання встановлювати у всьому причинно-наслідкові зв'язки підказує, що любов аж ніяк не змінює людей на краще. І. Кант у „Критиці чистого розуму” зазначав:

...досвід ніколи не надає своїм судженням істинної чи строгої всезагальності, він повідомляє їм тільки умовну і порівняльну всезагальність (через індукцію), так що це повинно, відповідно, означати наступне: наскільки нам досі відомо, винятків з того чи іншого правила не зустрічається. Отже, якщо яке-небудь судження мислиться як строго всезагальне, тобто так, що не допускається можливості виключення, то воно не виведене з досвіду, а є безумовно апріорним судженням. Отож, емпірична всезагальність є лише довірливим підвищенням значущості судження від того ступеня, коли воно має силу для більшості випадків, на той ступінь, коли воно має силу для всіх випадків <...>. Отже, необхідність і строга всезагальність є вірними ознаками апріорного знання і нерозривно зв'язані одна з одною [2, с. 80].

Кристофер постає персонажем, який намагається максимально дистанціюватися від власного досвіду.

Протагоніст прагне орієнтуватися на судження, не детерміновані емпіричною загальністю. Мислення юнака є прикладом розуму, який хоче пізнати апріорне знання, якому властиві не емпірична загальність і варіативність залежно від емоційного стану, в якому

перебуває людина, а строга загальність і необхідність. Саме тому він абсолютизує й ідеалізує математику та теорії „простих чисел”, що, на думку протагоніста, дає йому можливість дійти безумовно апріорних суджень, які впливають не з досвіду, найчастіше позначеного емоційними чинниками, а зі строгого мислення. Емоційні чинники наявні в людині й схиляють її до надання значущості тим самим подіям в інакших, контекстуально змінених ситуаціях. Проте перенесення цього досвіду на інші події й за інших умов може мати негативний результат і аж ніяк не спричиниться до позитивного розв’язання проблеми, як це мало місце в іншій ситуації, яка сформувала певний досвід. Категорія досвіду суперечить концепції „чистого розуму”, за І. Кантом, яка подібна до теорії „простих чисел” Кристофера.

Кристофера в романі зображено як того, хто виявляє, з одного боку, найпростіші реакції на втручання з боку зовнішнього світу. Під час нападів люті чи агресії він може ударити когось, що є найпростішою формою захисту від зовнішнього втручання. Не лише розум юнака прагне розкласти реальність навколо себе на найпростіші складники, які дають можливість вибудувати зрозумілу дійсність (юнака не лякає смерть як біологічний феномен, він може з легкістю міркувати над кремацією матерії й розвіяння її праху над Антарктикою, проте він відчуває страх у ситуації невідомості й зустрічі з іншими); на фізіологічному рівні він так само є „простим числом”, який або перебуває в стані комунікації із зовнішнім світом відповідно до своїх уявлень про правду й людську поведінку, або замикається в собі, дистанціюючись від світу, або виявляє форми „агресивного захисту”, як, наприклад, крик. Навіть батьки протагоніста роману мають дотримуватися певних правил, аби не провокувати конфліктних ситуацій: „Я поклав лакричні палички й батончик білого шоколаду до спеціальної скрині для їжі, яка стояла на полиці, і Батькові не дозволяється її торкатися, оскільки вона належить мені” [1, с. 69]. Позитивна комунікація з Кристофером, тобто така, що не викликає в ньому відчуття паніки й не породжує крику, можлива тільки за умов розуміння його як „Іншого”, чия поведінка й життєві стратегії мають бути сприйняті як даність:

Я вийшов із камери. Батько стояв у коридорі. Він підняв ліву руку, розвів пальці віялом, і ми торкнулися пучками. Ми так робимо, бо Батько інколи хоче мене обійняти, але мені не подобається обійматися, тож натомість ми робимо цей жест, який означає, що він мене любить [1, с. 21].

Між батьками та їх сином утворився специфічний зв'язок, який із біологічної точки зору можна назвати кооперацією і симбіозом. Вони потрібні одне одному: батькам потрібний Кристофер, аби виявляти турботливі батьківські почуття, а Кристоферу потрібні батьки, аби почуватися захищеним у світі, якого він не знає й боїться, аби вгамовувати власні страхи й нормалізувати свій психічний стан:

...Вона [мати] підійшла до мене, підняла праву руку, розвела віялом пальці й сказала: „Нумо, Кристофере, торкнися моєї руки. Нумо, давай. Годі кричати. Торкнися моєї руки. Послухай мене, Кристофере. Ти зможеш”. І трохи згодом я припинив кричати, підняв ліву руку, розвів пальці віялом, і ми торкнулися пучками, і Мати сказала: „Усе гаразд, Кристофере...”, і мені полегшало [1, с. 80].

Епізод, коли Кристофер розфарбовує автівки, напряду свідчить про наявність у нього почуття до матері, яке можна назвати любов'ю: „Я розфарбував усі машини червоним кольором, щоби в Матері був Над-над-надзвичайний День” [1, с. 31].

Чуттєвість – частина людської природи, й подеколи Кристофер виявляє це почуття. Ті практики, до яких він удається, свідчать про наявність цього почуття до його матері й батька, які, проте, постають і джерелом травматичного досвіду, який переживає юнак. Тож він не завжди іде на контакт навіть із батьками: „Він підняв праву руку й розвів пальці віялом, аби я торкнувся його, але я не став його торкатися, оскільки мені було страшно” [1, с. 97]. Спершу читач може припустити, що Кристоферові легше контактувати з батьком, який має спокійнішу вдачу, ніж матір:

Раніше Батько ніколи не хапав мене таким чином. Мати інколи могла мене вдарити, оскільки вона мала запальну вдачу, а це означає, що вона сердилася швидше, ніж інші люди, і частіше кричала. Але

Батько має спокійніше вдачу, а це означає, що він не так швидко сердиться й не так часто кричить [1, с. 85].

Проте після убивства пуделя образ батька постає для протагоніста ще небезпечнішим і викликає страх: „Я буду жити з тобою, оскільки Батько вбив Веллінгтона садовими вилами, і я його боюся, – повідомив я” [1, с. 191].

Подеколи юнак виявляє „філософію невтручання”, розуміючи, що іншим потрібно побути на самоті, а будь-який вияв комунікації може бути джерелом виникнення конфліктів:

Батько сидів на дивані, дивився телевізор і пив шотландське віскі. Із його очей лилися сльози...Я вирішив залишити його на самоті, бо коли мені сумно, то я хочу бути на самоті. Тож я більше нічого не сказав. Я просто пішов на кухню, намішав собі води з апельсиновим сиропом і повернувся нагору до своєї кімнати [1, с. 26].

Н. Овчаренко звертає увагу на те, що

взаємини факту й художньої вигадки – провідна тема історіографічної металітератури – є досить неоднозначними. Адже художній твір не є автономним і лінгвістичним конструктом, а завжди обумовлений складовими ширшого контексту: специфікою відносин у суспільстві, історією, ідеологією. Звідси виникає потреба досліджувати онтологічну природу та функціонування літератури, а також процеси, що творять та підтримують її існування [3, с. 47].

Ця тенденція знаходить свій увиразнений вияв в іншому напрямі постпостмодерністського англійського роману, в якому ідеться саме про дослідження онтологічної природи не лише літератури, а й культури (мистецтва) загалом. Причому показана можливість існування такого розуму, що прагне пізнати світ не як річ-у-собі, а в системі чітких закономірностей, що унеможливають маніпуляції та творення симулякрів реальностей. Чуттєвий аспект пізнання дійсності – перший етап, на якому людина осмислює реальність навколо себе. Проте розум Кристофера у романі М. Геддона ніби вбирає в себе математичні способи обґрунтування різних життєвих явищ та інструменти дослідів, притаманні природничим наукам.

Для того щоби стати хорошим астронавтом, треба бути розумним, а я розумний. Також треба знатися на тому, як працюють механізми, і я добре знаюся на тому, як працюють механізми. Також треба, щоби тобі подобалося бути на самоті в малесенькому космічному кораблі за тисячі й тисячі миль від земної поверхні, щоби не було нападів паніки чи клаустрофобії, щоби ти не сумував за домівкою та не збожеволів [1, с. 54].

У такому разі Кристофер прагне навчитися бачити світ на „атомарному” рівні, виявляючи його причинно-наслідкові закономірності (у його баченні аналогом „атомарності” є концепція „простих чисел”).

Коли я був малий, то не розумів, що в інших людей є власна свідомість. І Джулі сказала Матері й Батькові, що мені довіку буде важко це збагнути. Але тепер мені не важко. Оскільки я вирішив, що це така загадка, а якщо це загадка, то завжди є спосіб її розв’язати [1, с. 118].

Така стратегія пізнання балансує з іншим різновидом розуміння світу, в якому акцентовано на виявленні власної інтерпретації фактів, а не лише репрезентація „ізольованих суджень”.

Отже, Кристофер – персонаж, який пропонує нетипове бачення, яке, проте, цілком вкладається в постпостмодерністський принцип існування світу як хитання між двома мисами (модель *метаксису*). Наразі мислення Генрі з „Суботи” або Кристофера з „Дивного випадку із собакою вночі” маргінальне, не притаманне більшості. Проте романтизація та певною мірою ідеалізація саме такого мислення в англійському постпостмодерністському романі робить його якщо не прийнятним, то принаймні не „чужим” для читачів. Зображення моделей соціальної інтеракції між когнітивно нормальними людьми й тими, хто мають синдром Аспергера чи аутизм, позначається на особливій інтеграції людей, що взаємодіють у такому просторі: носій аутичного мислення прагне увібрати із зовнішнього світу здатність визначати підтекст у комунікації та розуміти його функції, виявляти емоції (емпатію тощо), натомість для інших важливо навчитися максимально точно аналізувати явища у потрібний момент, зокрема такий, що позначений важливістю обирати між двома полярними варіантами,

від яких залежить людське життя. Водночас це сприяє розумінню людини з особливими потребами як „Іншого”, а не „Чужого”, який становить небезпеку для соціуму й чия поведінка непередбачувана.

1. *Геддон М.* Загадковий нічний інцидент із собакою / М. Геддон ; [пер. з англ. Анастасія Рогоза]. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 221 с.
2. *Кант І.* Критика чистого розуму / І. Кант // Філософія: хрестоматія. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000. – С. 79–82.
3. *Овчаренко Н. Ф.* Постколоніальні проєкції канадської прози : монографія / Н. Ф. Овчаренко. – Одеса : Фенікс, 2018. – 512 с.
4. *Титаренко І. О.* Явище соціопатичної поведінки як проблема для існування й розвитку сучасного українського суспільства. завдання та можливості соціальної роботи і корекції [Електронний ресурс] / О. І. Титаренко, І. В. Лісовська // Вісник НТУУ „КПІ”. Політологія. Соціологія. Право. – 2010. – Випуск 4 (8). – Режим доступу : <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5228/1/10%20-%204%288%29%20-%2032.pdf>.
5. *Lazarus R. S.* Psychological Stress and the Coping Process / R. S. Lazarus. – New York : McGraw-Hill, 1966. – 466 p.
6. *Lazarus R. S., Folkman, S.* Stress, appraisal and coping / R. S. Lazarus, S. Folkman. – New York : Springer, 1984. – 456 p.
7. *Vermeulen T., Van Den Akker R.* Notes on Metamodernism / T. Vermeulen, R. Van Den Akker // Journal of Aesthetics and Culture. – 2010. – Vol. 2. – P. 1–14.

АУТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ И ЭКЗИСТЕНЦИАЛИСТСКИЕ ИЗМЕРЕНИЯ ПОСТПОСТМОДЕРНИЗМА

Дмитрий Игоревич Дроздовский

orcid.org/0000-0002-2838-6086

ysesvit.journal@gmail.com

Кандидат филологических наук, научный сотрудник

Отдел мировой литературы

Институт литературы им. Т. Г. Шевченко НАН Украины

Ул. Грушевского, 4, 01001, г. Киев, Украина

Аннотация. Рассматриваются особенности репрезентации аутического мышления в современном постпостмодернистском романе. В центре внимания роман „Странный случай с собакой ночью” английского писателя Марка Геддона. В постпостмодернистском произведении происходит

конструирование художественного мира в соответствии с представлениями о психическом мире как таком, что содержит скрытые пространства, которые могут быть актуализированы в ситуациях неопределенности, во время сильных потрясений и т. д. Кристофер, протагонист романа М. Геддона, обладает мышлением, которому присуща стратегия объективировать реальность, раскладывая ее на базовые причинно-следственные связи. В то же время персонаж романа представляет особый тип наукообразного разума, стремящегося познавать мир в соответствии с концепцией „простых чисел”, избегая любых форм эмоциональности.

Ключевые слова: постпостмодернистский роман, английская литература XXI века, Марк Геддон, „Странный случай с собакой ночью”, аутизм, теория простых чисел, экзистенциализм.

AUTISTIC WAY OF THINKING AND EXISTENTIALISTIC DIMENSIONS OF POSTPOSTMODERNISM

Dmytro Drozdovskyi

orcid.org/0000-0002-2838-6086

vsesvit.journal@gmail.com

Department of World Literature

Shevchenko Institute of Literature of the NAS of Ukraine

4 Hrushevskiy Street, 01001, Kyiv, Ukraine

Abstract. In the paper, the author has spotlighted the specific representation of autistic thinking in contemporary post-postmodernistic novel. Post-postmodernistic novels exploit neopositivistic strategies of world perception and analysis providing new philosophical outlook. The novel “*The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*” by Mark Haddon is in the center of investigator’s attention. Christopher, the protagonist of M. Haddon’s novel, has a special way of thinking inherent in the strategy to objectify reality laying it out into basic causal elements and using mathematical models of world deciphering and understanding. The protagonist reveals lack of traditional emotionality providing ontological understanding of such phenomenon as death. Besides, his model of world perception develops existentialistic philosophical points. At the same time, the protagonist represents a special type of scientific mind seeking to learn the world in accordance with the concept of prime numbers and avoiding any form of emotionality. Lack of traditional emotionality does not neglect the representation of special forms of emotional intelligence in Christopher’s behavior and becomes a mechanism of avoiding social conflicts based on misunderstandings. The protagonist’s mind is represented in the novel as a revelation of post-postmodernistic way of thinking that combines irony and sincerity, physics and

metaphysics. Scientific discourse in the novel is explicated as a source of understanding existential and metaphysic phenomena. Autistic mind of the protagonists represented in M. Haddon's novel reveals a successful form of adaptation to reality and social interactions.

Key words: postmodernistic novel, English literature of the XXI Century, Mark Haddon, “*The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*”, autism, prime number theory, Existentialism.

References

1. Haddon M. *Zahadkovyi nichnyi intsydent iz sobakoiu* [*The Curious Incident of the Dog in the Night-Time*]. Kharkiv, 2016, 221 p. (in Ukrainian).
2. Kant I. Krytyka chystoho rozumu [*The Critique of Pure Reason*]. In: *Filosofia: khrestomatiia*. Kamianets-Podilskyi, 2000, pp. 79–82. (in Ukrainian).
3. Ovcharenko N. *Postkolonialni proektsii kanadskoi prozy* [Postcolonial Projections of Canadian Prose]. Odesa, 2018, 512 p. (in Ukrainian).
4. Tytarenko I. O., Lisovska I. V. Yavyshche sotsiopatychnoi povedinky yak problema dlia isnuvannia y rozvytku suchasnoho ukrainskoho suspilstva. zavdannia ta mozhlyvosti sotsialnoi roboty i korektsii [The Phenomemon of Sociopathic Behaviour as a Problem for the Contemporary Ukrainian Society]. *Visnyk NTUU “KPI”. Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*, 2010, no. 4 (8). Available at: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/5228/1/10%20-%204%288%29%20-%2032.pdf>. (accessed 17 November 2018). (in Ukrainian).
5. Lazarus R. S. *Psychological Stress and the Coping Process*. New York, 1966, 466 p.
6. Lazarus R. S., Folkman S. *Stress, appraisal and coping*. New York, 1984, 456 p.
7. Vermeulen T., Van Den Akker R. Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics and Culture*, 2010, vol. 2, pp. 1–14.

Suggested citation

Drozдовskyi D. Autychne myslennia i ekzystentsialists'ki vymiry postpostmodernizmu [Autistic Way of Thinking and Existentialistic Dimensions of Postpostmodernism]. *Pytannia literaturoznavstva*, 2018, no. 98, pp. 301–316. (in Ukrainian). doi: 10.31861/pytlit2018.98.301.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2018 р.
Стаття прийнята до друку 18.12.2018 р.